

عربستان و برخورد با شیعیان

تحقیق و پژوهش:

مؤسسه توسعه فرهنگ و پژوهش حکمت

بهار ۱۳۹۰

عنوان و نام پدیدآور	عربستان و برخورد با شیعیان
مشخصات نشر	تحقیق و پژوهش: مؤسسه توسعه فرهنگ و پژوهش حکمت. تهران: نداء زیتون، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	۷۲ ص. قطع: پالتویی.
شابک	6-17-5560-600-978
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه: ص. ۴۹.
موضوع	شیعه - عربستان سعودی
موضوع	عربستان سعودی - سیاست و حکمت
شناسه افزوده	مؤسسه توسعه فرهنگ و پژوهش حکمت
رده بندی کنگره	DS ۳۲۷ ع ۴ ۱۳۹۰
رده بندی دیویی	۹۵۲۸
شماره کتابشناسی ملی	۰۳۸۴۰۲۲

عنوان کتاب	عربستان و برخورد با شیعیان
تحقیق و پژوهش	مؤسسه توسعه فرهنگ و پژوهش حکمت
ناشر	انتشارات نداء زیتون
نوبت چاپ	اول - بهار ۱۳۹۰
مجری طرح	مؤسسه توسعه حکمت و اندیشه جوان
شمارگان	۲۰۰۰ نسخه
شابک	6-17-5560-600-978
قیمت	۱۰۰۰ تومان

نشانی: خیابان کارگر شمالی، خیابان فرصت شیرازی، پلاک ۹، واحد ۶

انتشارات نداء زیتون صندوق پستی: ۱۴۱۸۵-۱۴۱

تلفن: ۳-۶۶۹۰۹۲۵۲-۶۶۹۰۹۲۵۴ نمابر:

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۷	مقدمه
۱۱	پیشینه سرزمین عربستان
۱۵	جغرافیای وحدت ملی عربستان
۱۹	تاریخچه اسلام‌گرایی در عربستان
۲۰	۱. وهابیت
۲۲	۲. گرایش اصلاح‌گرا: الصحوه الاسلامیه
۲۵	۳. اسلام‌گرایان معترض
۲۷	۴. جهادی‌ها
۲۹	۵. اسلام‌گرایان شیعه
۳۱	تاریخچه تشیع در عربستان
۳۲	۱. موقعیت جغرافیایی شیعیان در عربستان
۳۳	۲. وضعیت مذهبی شیعیان در عربستان
۳۵	۳. وضعیت اقتصادی شیعیان در عربستان

۳۷	۴. جایگاه حکومتی شیعیان در عربستان
۳۹	برخورد دولت عربستان با اقلیت شیعه
۴۲	۱. تبعیض
۴۶	۲. خشونت فرقه‌ای
۴۹	۳. شیعیان به عنوان دشمن
۵۵	ظهور شیعه سیاسی
۵۹	سیاست شیعه بعد از ۱۱ سپتامبر
۶۳	نتیجه‌گیری
۶۹	منابع و مآخذ

مقدمه

حضور شیعه در عربستان به قرن اول هجری باز می‌گردد، یعنی زمانی که شیعیان، جانشینی پیامبر توسط ابوبکر را رد کردند. «طبری» در تاریخ خود تصریح دارد که نبی اکرم (ص) در «یوم الانذار» سه موضوع مهم را مطرح و عشیره خود را به آن دعوت کرده که عبارت است از: توحید، نبوت، ولایت و جانشینی پس از پیامبر که غیر از علی بن ابی طالب (ع) کسی در آن روز به پیامبر ایمان نیاورد و بزرگان قبیله، ابوطالب را خطاب کرده و ولایت و سرپرستی کودکش را به وی به تمسخر تبریک گفتند.

از نظر قرآن نیز حضور شیعه به زمان خود پیامبر باز می‌گردد، چنان که طبری و آلوسی در تفاسیر خود ذیل آیه هفتم سوره مبارکه «البینه» با اشاره به شأن نزول آیه، علی (ع) و پیروان ایشان را مصداق این آیه معرفی کرده‌اند. جمعیت شیعیان در عربستان را منابع مختلف بین ۱۰ تا ۱۵ درصد جمعیت کل این کشور یعنی رقمی حدود دو میلیون نفر تخمین می‌زنند. اکثریت شیعیان عربستان را جمعیت شیعه دوازده امامی

تشکیل می‌دهند. بیشتر این جمعیت در مناطق «شرقیه» زندگی می‌کنند. شرقیه استانی است که شیعیان به لحاظ جمعیتی اکثریت غالب را در آنجا تشکیل داده و از نظر اقتصادی بزرگ‌ترین منطقه نفتی با گسترده‌ترین تأسیسات پالایش نفت در عربستان است. تعداد کمی از شیعیان در «دمام» مرکز استان شرقیه و بزرگ‌ترین شهر این استان ساکن هستند و اکثر قریب به اتفاق آنان در شهرها و روستاهای بین واحه بزرگ «قطیف» و «الاحساء» زندگی می‌کنند.

شیعیان دوازده امامی علاوه بر استان شرقیه در مدینه و وادی فاطمه دارای جمعیت بزرگی هستند، البته در جده و ریاض نیز گروه‌های کوچکی از آنان را می‌توان یافت. زیدی‌ها نیز به عنوان شاخه‌ای شیعی در شهرهای جنوبی «نجران»، «جده»، «ینبوع» و «عصیر» سکونت دارند. گروه قابل ملاحظه‌ای از شیعیان اسماعیلی نیز در استان نجران و حومه ساکن هستند. علاوه بر گروه‌های فوق، شیعیان بسیاری هستند که به دلایل شرایط بد مذهبی در شهرهای سنی نشین در تقیه زندگی می‌کنند و از بروز مذهب خود اجتناب می‌ورزند.

با ایجاد فرقه وهابیت توسط «محمد بن عبدالوهاب» در اواسط قرن هجدهم میلادی، فرقه‌گرایی به منظور ایجاد شکاف در بین مسلمانان و ایجاد تزلزل و انحراف در افکار مسلمانان ریشه دوانید و با اتحاد «محمد بن عبدالوهاب» با «محمد بن سعود» پایه‌های حکومت سعودی بنیان نهاده شد.

از آن تاریخ به بعد، آل سعود پرچم دار این آیین بوده است. آنان حتی مذهب وهابی را به عنوان مذهب رسمی خود برگزیدند و برای اجرای این عقیده در مقابل هیچ نیرویی از

پای نشستند. اما با توجه به شرایط متزلزل دولتهای حاکم در عربستان می‌توان گفت شیعیان از قرن چهاردهم تا اوایل قرن بیستم میلادی در این شبه جزیره تحت تسلط مداوم نیروهای خارجی قرار داشتند.

به استثنای حدود ۷۰ تا ۸۰ سال زمان حضور پرتغالی‌ها در قرن شانزدهم، بقیه این مدت شیعیان تحت قیادت سنی‌های خارجی از جمله دولت عثمانی قرار داشتند. علی‌رغم این شرایط، شیعیان مقام‌های عالی روحانی را در اختیار داشتند و تا به قدرت رسیدن سعودی‌ها، مؤسسات مهم دینی آنان از جمله مساجد و حسینیه‌ها هم چنان زنده و فعال بود. شیعیان تا آن زمان آشکارا مراسم عبادی خود را برگزار می‌کردند و در حوزه‌های علمیه محلی به فراگیری علوم دینی می‌پرداختند. این پویایی تا دهه ۴۰ میلادی قرن گذشته به اندازه‌ای بود که قطیف را نجف کوچک می‌خواندند.

سال ۱۹۱۳ میلادی، آل سعود منطقه شرقیه را فتح کرد و کنترل آن را از حاکمان عثمانی منتزع ساخت و بعدها آن را در آنچه پادشاهی عربستان سعودی خواند، ادغام کرد. جنگ جویان «عبدالعزیز بن عبدالرحمن آل رحمن سعود» که «اخوان» نامیده می‌شدند، دارای احساسات مذهبی شدید ضد شیعی بودند و جهاد علیه شیعیان محور اصلی عقاید آنان را تشکیل می‌داد. اخوان فشار زیادی بر آل سعود وارد کردند تا شیعیان را به زور به کیش وهابی درآورد یا آنان را به قتل برساند.

در پاسخ به این فشار، عبدالعزیز مبلغ‌های مذهبی وهابی را به منطقه شرقیه فرستاد اما از تغییر دادن مذهب شیعیان با استفاده از زور خودداری کرد. زمانی که عبدالعزیز در سال

۱۹۲۶ درخواست اخوان مبنی بر قتل شیعیان را رد کرد، آنان شورش کردند که در نهایت آل سعود آنان را سرکوب کرد. با وجود این سرکوب، اخوان دست از تلاش و اصرار خود مبنی بر قتل شیعیان برنداشت.

با تأسیس پادشاهی سعودی در سال ۱۹۳۲ میلادی، سرکوب و به حاشیه راندن شیعیان رنگی دولتی به خود گرفت و به سیاست رسمی رژیم تبدیل گردید. رژیم سعودی به طور هم زمان ابزارهای مختلفی را برای آرام کردن و به حاشیه راندن اقلیت شیعه به کار گرفت که مهاجرت هزاران مهاجر سنی و تاجر از نجد و قصیم به منطقه شرقیه، ساخت شهرها و مراکز جدید سنی نشین، به زوال کشاندن شبکه‌های کشاورزی و تجاری قدیمی شیعیان، عدم معامله با تاجر شیعه و تمایل به همکاری هر چه بیشتر با مرکز و غرب عربستان و... توسط رژیم از جمله این ابزارها بود.

هم زمان، حاکمان سعودی و ناظران محلی از انجام شعائر و مراسم مذهبی شیعیان به شدت جلوگیری می‌کردند و محدودیت‌های فراوانی را در زمینه اعلام عمومی برای نماز و دعا، چاپ و انتشار متون دینی، ساخت مساجد و حسینیه و زیارت مراقد ائمه اعمال و شیعیانی را که در مراسم مذهبی مانند عاشورا شرکت می‌کردند، تحت تعقیب و آزار و اذیت قرار می‌دادند.

در واقع می‌توان گفت اصول ضد شیعی در قرن هجدهم میلادی توسط محمد بن عبدالوهاب در این کشور تدوین شد و در قرون بعد انعکاس بیشتری یافت.